

Федоркіна М.С.

УДК 338.240.01

**НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА: ЗНАЧЕННЯ, ПОНЯТТЯ
ТА ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ**

Актуальність. Нематеріальні ресурси в наш час відіграють значну роль у діяльності промислових підприємств, яка відбувається в умовах динамічності та невизначеності зовнішнього середовища, жорсткої конкурентної боротьби, традиційні способи якої майже вичерпані. Сьогодні результати їх діяльності багато в чому залежать від наявності необхідної інформації, прав володіння нею, ділової репутації, новітніх технологій, клієнтелі, кодифікованих і некодифікованих знань, що в сукупності формують нематеріальні ресурси промислового підприємства. Недооцінка нематеріальних ресурсів або нехтування ними призводять до недооцінки можливостей діяльності підприємства, що зумовлює упущення економічної вигоди в майбутньому. Дослідженню нематеріальних ресурсів останнім часом приділяється багато уваги. В той же час не можна говорити про завершеність теоретичних положень щодо сутності нематеріальних ресурсів підприємства. Існує низка питань, які потребують вирішення. До таких належать питання щодо оцінки ефективності використання нематеріальних ресурсів, створення їх резервів, як і будь-якого виду ресурсів, а

також установа якості цих резервів, адже визнання нематеріальних ресурсів промислового підприємства вагомою складовою його ресурсного потенціалу приводить до визнання і їх резервів, що в деяких випадках є більш важливим, ніж накопичення резервів матеріальних ресурсів. Для керівництва підприємства ці резерви дуже важливі, так само як і оцінка їх якості та повноти використання в діяльності підприємства.

Аналіз публікацій. Оцінка якості резервів нематеріальних ресурсів підприємства є достатньо складним науково-практичним завданням, яке й дотепер не вирішено до кінця. Така оцінка розглядається з позиції забезпечення цілісності інформації, адаптивності до нових умов діяльності підприємств, надійності роботи всіх його підсистем. Такий підхід до оцінки якості резервів нематеріальних ресурсів промислового підприємства передбачає використання результатів дослідження, викладених у працях вітчизняних Г.В. Козаченко, А.Е. Воронкової, Л.А. Костирко, М.С. Рогози тощо), російських Р.А. Коренченко, С.Н. Авдєєвої, Н.А. Козлової, В.М. Рутгайзера, Г.Г. Азгальдова, Н.М. Карпової, К.С. Букши, О.М. Удовиченко, С.В. Горіна та зарубіжних учених Дж. Гараєдагі, Ф. Харрісона, Л. Хенса, у яких розглядаються теоретичні положення та їх прикладні аспекти щодо ділової репутації та інших видів нематеріальних ресурсів промислових підприємств.

Нематеріальні ресурси підприємства поряд з матеріальними, трудовими та фінансовими використовуються у створенні вартості, у формуванні конкурентних переваг підприємства. Останнім часом їх питома вага у вартості продукції промислових підприємств неухильно збільшується через посилення впливу тенденції дематеріалізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу підходів до розуміння поняття "нематеріальні ресурси підприємства" показали, що нематеріальні ресурси розглядаються переважно як сукупність знань та нематеріальних об'єктів, якими у певній формі володіє підприємство, що надає йому низку переваг. А ось таке поняття як резерви нематеріальних ресурсів підприємства у сучасній літературі майже не згадується. Адже вони, як і резерви ресурсів будь якого виду ресурсів, відіграють значну роль в діяльності підприємства, особливо у кризові та передкризові періоди. Але їх феномен системно не вивчався дотепер.

Результати проведеного аналізу послугували базою для розкриття сутності поняття "резерви нематеріальних ресурсів підприємства". Під резервами нематеріальних ресурсів підприємства розуміють накопичені компетенції діяльності підприємства у сфері управління, виробництва та просування продукції, що розширюють можливості підприємства, підвищують стійкість діяльності, сприяють зміцненню його конкурентоспроможності та партнерських стосунків. Таким компетенціям властиві синергія, відповідність споживчим перевагам, складність відтворення конкурентами. Вони є джерелом стійких конкурентних переваг промислового підприємства.

За своєю суттю резерви нематеріальних ресурсів є сукупністю нематеріальних об'єктів, що ідентифікуються або не ідентифікуються, що не використовуються в поточний момент часу в діяльності підприємства, але можуть бути залучені за необхідності. Резерви нематеріальних ресурсів підприємства є необхідною умовою його стійкої діяльності як у поточний час, так і в перспективі.

Нематеріальні ресурси підприємства досить різноманітні, а їх класифікація – недосконалою. А щодо резервів нематеріальних ресурсів підприємства, то необхідно визнати неоднозначність їх інтерпретації, унаслідок чого виникає підміна понять окремих видів нематеріальних ресурсів. Уникнути суперечностей допомагає їх класифікація. З цією метою в роботі виконано класифікацію резервів нематеріальних ресурсів підприємства (табл. 1). В ній використані як ознаки, що вже застосовуються для класифікації нематеріальних ресурсів підприємства (ступінь усвідомлення, стадія життєвого циклу, ступінь прояву, рівень формування), так і запропонована ознака "мобільність уведення в дію", що допомогло виділити оперативні, тактичні та стратегічні резерви нематеріальних ресурсів. Це дозволило детальніше розкрити природу таких резервів і в подальшому застосувати при оцінюванні їх якості.

Таблиця 1. Класифікація резервів нематеріальних ресурсів підприємства

Вид резервів	Відображення в бухгалтерській звітності	Мобільність уведення в дію
1. Бухгалтерські	Відображені в бухгалтерській звітності	Оперативні
2. "Гарячі" резерви (кадри, договори, зобов'язання)	Не відображені в бухгалтерській звітності	Оперативні
3. "Холодні" резерви (кадри, договори, зобов'язання)	Не відображені в бухгалтерській звітності	Тактичні
4. Потенційні резерви (ресурси)	Не відображені в бухгалтерській звітності	Стратегічні

Для виконання свого призначення – застосування в критичній ситуації або ситуації, що може на кризову перетворитися протягом певного часу, у необхідному та достатньому обсязі – резерви нематеріальних ресурсів підприємства повинні мати певні характеристики, найважливішою з яких є їх якість.

Якість резервів нематеріальних ресурсів підприємства розглядається як сукупність корисних властивостей нематеріальних ресурсів, що задовольняють потреби діяльності підприємства. Такими властивостями є цілісність, надійність, адаптованість та носії знань. Ці властивості описуються за допомогою якісних і кількісних ознак, а рівень їх прояву встановлюється за результатами оцінки якості резервів нематеріальних ресурсів підприємства. Для такого оцінювання потрібні відповідні інструменти,

розробка яких і до сьогодні не закінчена. Серед них найважливішим є вибір методу, який найбільше відповідає характеру оцінювання якості резервів нематеріальних ресурсів промислового підприємства.

Аналіз існуючих підходів до оцінки нематеріальних ресурсів показав відсутність універсальних методів, які можна було б застосувати в оцінюванні резервів нематеріальних ресурсів підприємства. Існуючі методи придатні для оцінки окремих складових нематеріальних ресурсів підприємства. Тому для комплексної оцінки резервів нематеріальних ресурсів підприємства вибрано метод кваліметрії. Його сутність зводиться до оцінки якості будь-якого об'єкта або процесу на основі їх порівняння з аналогами, що мають якнайкращі та якнайгірші якісні показники.

Метод кваліметрії дозволяє відійти від звичної вартісної оцінки ресурсів та їх резервів, у тому числі й нематеріальних, результати якої є досить складними для сприйняття та практично непридатними при ухваленні управлінських рішень щодо термінів й обсягів введення в дію таких резервів (за винятком купівлі-продажу підприємства).

Метод кваліметрії дає можливість переводити якісні характеристики будь-якого об'єкта або процесу за допомогою формалізації відповідних показників у кількісний вираз, що неможливо при використанні інших математичних методів. Проводити оцінку якості резервів нематеріальних ресурсів за допомогою методу кваліметрії доцільно з погляду управлінського підходу, тому що можна отримати інформацію, яка є підґрунтям для розробки рекомендацій щодо подальших дій відповідно до ситуації.

Але для використання методу кваліметрії в оцінюванні нематеріальних ресурсів підприємства необхідно сформулювати вимоги до умов проведення оцінки, її результатів та їх інтерпретування.

Висновки. 1. Резерви нематеріальних ресурсів підприємства розглядаються як накопичені компетенції діяльності підприємства у сфері управління, виробництва та просування продукції, що розширюють можливості підприємства, підвищують стійкість діяльності, сприяють зміцненню його конкурентоспроможності та партнерських стосунків. Таким компетенція властиві синергія, відповідність споживчим перевагам, складність відтворення конкурентами. Вони є джерелом стійких конкурентних переваг промислового підприємства. За своєю суттю резерви є сукупністю нематеріальних об'єктів, що ідентифікуються або не ідентифікуються, і не використовуються в поточний момент часу в діяльності підприємства, але можуть бути залучені за необхідності. Резерви нематеріальних ресурсів підприємства є необхідною умовою його стійкої діяльності як у поточний час, так і в перспективі.

2. Якість резервів нематеріальних ресурсів підприємства розглядається як сукупність корисних властивостей нематеріальних ресурсів, що задовольняють потреби діяльності підприємства. Як такі в роботі вибрані цілісність, надійність, адаптованість та носії знань. Ці властивості описуються за допомогою якісних і кількісних ознак, а рівень їх прояву встановлюється за результатами оцінки якості резервів нематеріальних ресурсів підприємства.

3. Щодо резервів нематеріальних ресурсів підприємства спостерігається неоднозначність їх інтерпретації, унаслідок чого часто виникає підміна понять окремих видів нематеріальних ресурсів. З метою її уникнення виконано класифікацію резервів нематеріальних ресурсів підприємства, у якій використано як ознаки, що вже застосовуються для класифікації нематеріальних ресурсів підприємства, так і запропоновану ознаку "мобільність уведення в дію". Її використання дозволило виділити оперативні, тактичні та стратегічні резерви нематеріальних ресурсів, що створило можливість детальніше розкрити природу таких резервів і в подальшому застосувати при оцінюванні їх якості.

4. Від методу оцінки якості резервів нематеріальних ресурсів промислового підприємства значною мірою залежить достовірність результатів оцінки, прозорість їх ідентифікації та можливості використання. Тому в роботі значну увагу приділено обґрунтуванню методу кваліметрії в оцінці якості резервів нематеріальних ресурсів промислового підприємства. Цей вибір зумовлено тим, що даний метод дозволяє оцінити об'єкти нематеріальної природи. Використання методу кваліметрії дозволило врахувати якісні та кількісні характеристики таких резервів при визначенні повноти використання нематеріальних ресурсів промислового підприємства.

Джерела та література:

1. Азгальдов Г. Г. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов : учеб. пособие / Г. Г. Азгальдов, Н. Н. Карпова. – 2-е изд., стереотип. – М. : Междунар. академия оценки и консалтинга, 2007. – 400 с.
2. Воронкова А. Э. Современные технологии управления промышленным предприятием : монография / А. Э. Воронкова, А. В. Козаченко, С. К. Рамазанов, Л. Е. Хлапенков. – К. : Либра, 2007. – 256 с.
3. Гараедаги Дж. Системное мышление : Как управлять хаосом и сложными процессами : платформа для моделирования архитектуры бизнеса / Дж. Гараедаги; пер. с англ. Е. И. Недбальская; науч. ред. Е. В. Кузнецова. – Минск : Гревцов Паблицер, 2007. – 480 с.
4. Коренченко Р. А. Общая теория организации : учеб. для вузов / Р. А. Коренченко. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 286 с.
5. Костирко Л. А. Диагностика / Л. А. Костирко. – Х. : Фактор, 2008. – 320 с.
6. Рейли Р. Оценка нематериальных активов / Р. Рейли, Р. Швайс; [пер. с англ.]. – М. : ИД "Квинто-Консалтинг", 2005. – 792 с.
7. Рогоза М. Є. Ефективна система формування ресурсів і управління витратами: основи конкурентоздатності підприємств / М. Є. Рогоза // Формування конкурентоздатності підприємств в умовах ринкової трансформації економіки: зб. наук. праць. – Полтава : ПДАА, 2004. – С. 56-58.